

Yttrande

Promemorian Forum för levande historias framtida inriktning (Ku 2021:A)

Sammanfattning

Svenska kyrkan välkomnar promemorians inriktning, där de två myndigheterna Sveriges museum om Förintelsen (SHM) och Forum för levande historia (FLH) ska arbeta utifrån olika utgångspunkter och bör kunna komplettera varandra. Den nu föreslagna inriktningen på de två separata myndigheterna svarar på ett adekvat sätt upp mot de utestående frågor som Svenska kyrkan lyfte i remissyttrandet över Sveriges museum om Förintelsen (Ku2020/01036/KL). Svenska kyrkans huvudsakliga synpunkt är ett tillägg i uppgiftsformuleringen så att samtliga former av rasism som regeringen särskilt fokuserar på omnämns i instruktionen. Det innebär att formerna afrofofi, islamofobi och rasism mot samer explicit inkluderas i uppräknningen för uppgift 2 i myndighetens uppgifter.

Svenska kyrkans yttrande över förslag och bedömningar

4.1.2 Svenska kyrkan tillstyrker förslaget att utgångspunkten för FLH:s uppdrag ska tas i lärdomar från Förintelsen och till 1 § första meningen förordningen (2007:1197) med instruktion för Forum för levande historia. Svenska kyrkan delar kritiken mot begreppet ”tolerans” och välkomnar de nya skrivningarna som avstår från detta begrepp.

4.1.3 Svenska kyrkan avstyrker förslaget på omformulering av uppgifter för FLH. Svenska kyrkan tillstyrker ambitionen att undanröja risken för överlappande uppgifter med SHM, liksom att betona att myndighetens särskilda uppgift är att främja demokrati. Svenska kyrkan tillstyrker också förslaget om tillägg i instruktionen om att även andra brott mot mänskligheten i historien inkluderas. **Svenska kyrkan välkomnar** den explicita skrivningen om att det till FLHs särskilda uppgifter är att öka och fördjupa kunskaperna om olika former av rasism och intolerans. **Svenska kyrkan anser** emellertid att det är viktigt att formuleringarna i instruktionen är samstämmiga med de benämningar som återfinns i regeringens nationella plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (2016). I den planen nämns följande former av rasism särskilt: antisemitism, antiziganism, islamofobi, afrofofi och rasism mot samer. Regeringen har i september 2021 också redovisat sin avsikt att ta fram särskilda åtgärdsprogram för att motverka var och en av dessa former av rasism. Det är sammantaget angeläget att benämningen av olika former av rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i FLHs instruktion speglar regeringens långsiktiga fokus och ambitioner, för att undvika oavsiktliga eller tvetydiga styrsignaler i prioriteringen mellan dessa former av rasism i myndighetens arbete. Det finns också starka skäl i sak att specifikt omnämna afrofofi, islamofobi och rasism mot samer. Svenska

kyrkan påpekar att frågor om islamofobi och antisemitism också rör den grundläggande frågan om religionsfrihet.

Afrofobi utgör det enskilt största identifierade hatbrottsmotivet i Sverige 2020 och islamofobi återfinns på andra plats. Kunskapsöversikten om afrofobi från Mångkulturellt centrum (2014) konstaterar att afrofobiska hatbrott ofta handlar om fysiskt våld och att det offentliga rummet är ”en hotfull plats för många afrosvenskar, vilket begränsar afrosvenskars handlingsutrymme och rörelsefrihet både som individer och samhällsmedlemmar”. Rasism mot svarta personer har en lång historia i Sverige och den allmänna kunskapen om Sveriges delaktighet i den transatlantiska slavhandeln är fortfarande låg. Att svenska järnbruk försåg europeiska och amerikanska slavskepp med specialtillverkade kedjor och bojor och att Sverige förbjöd ägandet av slavar (kolonin Saint-Barthélemy) senare än det brittiska imperiet och flera delstater i USA, är okänt för många. Här kan FLH spela en viktig roll.

Brottsförebyggande rådets rapport om islamofobiska hatbrott (2021) konstaterar att det finns få platser där muslimer kan vistas utan att riskera att bli utsatta. Intervjuer i rapporten visar att islamofobiska hatbrott kan få stora konsekvenser, både på individ- och samhällsnivå. I europeisk samtidshistoria har islamofobi, precis som antisemitism, varit drivande faktor i ett folkmord (Srebrenica, under kriget i Bosnien-Hercegovina, ett land som omkring 80 000 svenskar har bakgrund i). Att islamofobins verklighet därtill ifrågasätts eller förnekas från vissa ideologiska miljöer gör det än viktigare att särskilt benämna islamofobi i myndighetens uppgifter.

Organisationen Amanah i Malmö, grundad gemensamt av rabbinen Moshe David HaCohen och imamen Salahuddin Barakat, visar på vikten av att ta både antisemitismen och islamofobin på allvar. Det är en trovärdighetsfråga, inte minst för unga människor vilka är Amanahs främsta målgrupp. Genom delade erfarenheter av utsatthet kan verkliga möten ske och förståelse uppnås. Nödvändigheten att bemöta både antisemitism och islamofobi och se de många likheter som föreligger mellan dessa båda former av rasism/uttryck för intolerans, har även uppmärksammats av bland annat Judiska museet i Berlin.¹

Också i forskarvärlden lyfts dessa perspektiv fram. Som Mirjam Katzin, samordnare mot antisemitism i Malmö, uppmärksammar så behöver ”en förståelse för antisemitism som en typ av rasism bättre integreras jämfört med hur det är idag. Som skolpersonalen beskriver så är många elever medvetna om och känsliga inför rasism och det förtryck som de själva utsätts för, men kan inte alltid identifiera andra former av rasism som just rasism, särskilt inte antisemitism”. Katzin hänvisar till Jonathan Branfman² som forskar i judiska och kritiska rasstudier och som framhåller att det, trots att nazister och vitmaktsmiljöer riktar sin avsky mot alla som inte definieras som vita, inklusive judar, finns ett narrativ som ställer judar mot andra grupper vilka rasifieras som avvikande i relation till en vit norm, och att detta förhindrar eller åtminstone försvårar antirasistiska koalitioner. Detta blir enligt Katzin och Branfman en dubbelt missad möjlighet till gemensam solidaritet, erkännande och handling i en tid som karaktäriseras av ökad rasism och gör det sällsynt med en integrerad analys av antisemitism, islamofobi, annan rasism och andra förtrycksstrukturer. Katzin menar att: ”genom att å andra sidan bygga den förståelsen kan elevernas egna engagemang mot rasism vara en drivande kraft också mot antisemitismen i skolan”.³

¹ <https://www.jmberlin.de/en/talk-relationship-between-antisemitism-and-islamophobia>

² ”Teaching for Coalition: Dismantling ’Jewish-Progressive Conflict’ through Feminist and Queer Pedagogy” Frontiers: A Journal of Women Studies, vol. 40, no. 2, 2019

³ <https://malmo.se/download/18.4f363e7d1766a784af11a96d/1613644369102/Skolg%C3%A5rdsrasism,%20konspirationsteorier%20och%20utanf%C3%B6rskap%20,%20slutversion.pdf>

Rasismen mot samer har en särskild principiell betydelse mot bakgrund av samernas ställning som urfolk. Samtidigt har vi sett en påtaglig utsatthet för rasism mot samer i närtid i samband med ett flertal aktuella samhällsfrågor kopplade till mark-, jakt- och fiskefrågor.

Svenska kyrkan föreslår att FLHs uppgifter i 1 § förordningen med instruktion för Forum för levande historia omformuleras till följande lydelse:

1 § Forum för levande historia har till uppgift att vara ett nationellt forum som ska främja arbete med demokrati och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i lärdomar från Förintelsen. Myndigheten ska sträva efter att stärka människors vilja att aktivt verka för alla människors lika värde. Inom ramen för detta arbete har myndigheten särskilt till uppgift att:

- 1. främja grundläggande demokratiska värden utifrån kunskaper om Förintelsen, kommunistiska regimers och andra brott mot mänskligheten i historien,*
- 2. öka och fördjupa kunskaperna om antisemitism, antiziganism, **afrofobi, islamofobi, rasism mot samer** samt andra former av rasism och intolerans.*

4.1.4 Svenska kyrkan delar bedömningen att för att verksamheterna vid FLH och SHM ska kunna komplettera varandra behöver myndigheterna samverka och fungera som samarbetspartner.

Svenska kyrkan föreslår att därtill utveckla samverkan med parter så som läns museer, vilka kan utgöra regionala FLH-noder och tillgängliggöra verksamheten utanför Stockholm.

4.2.1 Svenska kyrkan delar bedömningen att FLH bör ges i uppdrag att utveckla och stärka myndighetens utbildningsvetenskapliga kompetens. Utredningens bedömning går i linje med Svenska kyrkans remissyttrande över Sveriges museum om Förintelsen, där vikten av den pedagogiska verksamhetens förutsättningar inom FLH betonades. Svenska kyrkan underströk i sitt remissyttrande att den pedagogiska verksamhet som idag bedrivs vid FLH är särskilt viktig för att unga ska få kunskap om Förintelsen och reflektera kring frågor som rör rasism och allas lika värde.

4.2.2 Svenska kyrkan tillstyrker förslaget att ett insynsråd inrättas inom FLH.

Svenska kyrkan uppmanar till normkritisk sammansättning av insynsrådet med representation som speglar Sveriges mångfald, där nationella och andra minoriteter har plats.

4.2.3. Svenska kyrkan delar bedömningen att regeringen bör överväga att ge FLH en permanent uppgift att öka och sprida kunskap om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna och urfolket i Sverige. Regeringen bör överväga att FLH ges en roll att hantera frågor som arbetet med sanningskommissionen för det samiska folket, sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset samt vitboken kommer att resultera i.

De pågående sanningskommissionernas arbete, liksom även tidigare gjort arbete med vitboken om majoritetssamhället behandling av romer och resande, visar att kunskapen om de nationella minoriteternas och urfolkets historia och erfarenheter i Sverige behöver förbättras. Det är särskilt viktigt att synliggöra och bearbeta det offentliga Sveriges historiska agerande som inneburit övergrepp och kränkningar mot minoriteter och urfolk. De nationella minoriteterna och urfolket lever allt jämt med konsekvenserna av sådana övergrepp. Det är därför glädjande att utredaren föreslår ett tillägg i myndighetens instruktion. Det är angeläget att en statlig myndighet ges ett tydligt ansvar för frågorna.

4.2.4 och 4.2.5 Svenska kyrkan delar bedömningen att regeringen bör överväga att ge FLH permanenta uppgifter att verka för att samordna och stödja demokratistärkande insatser som genomförs av andra aktörer, samt att verka för att samordna och följa upp insatser som genomförs av andra aktörer för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.

Utredningens bedömning går i linje med Svenska kyrkans remissyttrande över Sveriges museum om Förintelsen. Svenska kyrkan betonade att FLH utför en rad viktiga regeringsuppdrag varje år kring frågor som rör rasism, mänskliga rättigheter och demokrati, och att det är angeläget att detta arbete ges fortsatt goda förutsättningar. Svenska kyrkan delar utredningens bedömning om behov av permanent och proportionerlig ökning av anslaget för dessa uppgifter.

Uppsala 24 maj 2022

Antje Jackelén
Ärkebiskop, ordförande

Karin Sarja
Avdelningschef